

Periodisme als EEUU: un any després de l'11-S

Ja ha passat poc més d'un any des que dos avions comercials varen estavellar-se contra les Torres Bessones i un altre al Pentàgon. Aquells fets no tan sols varen iniciar, políticament parlant, el segle XXI, sinó que també varen convertir-se en un fluxe de notícies que al llarg dels darrers 12 mesos han passat per un conflicte armat, han propiciat la lluita contra el terrorisme internacional i actualment es troben a les portes d'una altra guerra. Com han viscut al llarg d'aquest any els periodistes nord-americans? Han influït els sentiments de ràbia i indignació a la seva feina? S'ha aliat els *mass media* amb el govern en un moment tan dolorós? Aquest reportatge analitza els paper dels mitjans en un any que passarà a la història per uns fets tan dramàtics com noticiables.

ESTELA MONTETES

Els atacs de l'onze de setembre van ser sens dubte el gran esdeveniment periodístic dels darrers deu anys. Malgrat això, ràpidament l'esdeveniment es va "escapar" dels termes periodístics per formar part del discurs polític i emocional que ha justificat, de moment, una guerra. Des del punt de vista estrictament periodístic els atacs van posar en evidència, per primer cop, la naturalesa diferent dels tractaments a la premsa als EEUU entre els fets del món i el que ells anomenen esdeveniments domèstics; és a dir, que els cadàvers nord-americans no es poden mostrar per televisió, mentre la resta de víctimes de matances arreu del món apareixen als seus mitjans amb total naturalitat. D'altra banda, s'ha destacat l'heroisme i la solidaritat dels bombers i policies mentre que s'han magnificat els enemics (pressumptes culpables ja que no hi ha proves concloents) i s'amaguen altres aspectes: les possibles errades al NORAD i al sistema aeri, les línies d'investigació desestimades, la situació dels detinguts preventius, el cas de l'àntrax o la mateixa guerra de l'Afganistan.

La mateixa naturalesa de l'atemptat ens dona unes claus de les conseqüències informatives: "Començaven a arribar imatges horribles. Hi havia sang. Hi havia cossos desmembrats". Encara que alguns periodistes volien mostrar aquestes imatges, el director del canal MSNBC, Erik Sorenson, va decidir no difondre-les: "Crec que existeixen moltes maneres d'ensenyar l'horror sense caure en la sanguinolència", declarà. "Hi ha alguna cosa més horrible i visual que un immoble de 110 pisos caient davant els vostres ulls? En canvi, alguns canals com NBC, CBS, CNN i Fox News van difondre les imatges d'aquelles persones desesperades que van saltar de les torres. Després ho lamentaren: "Va ser una decisió errònia. La imatge és massa pertorbadora", confesa Bill Wheatley, vicepresident de NBC News. Els que, com el canal ABC, es negaren a

La 'zona cero', un espai molt concorregut el setembre passat

ensenyar aquestes imatges, s'expliquen: "La pregunta és: s'informa o es causa un dolor inútil?" Els que, com la CBS, van difondre la imatge, també es justifiquen: "Això és el terrorisme (...) d'una banda, es volen respectar els sentiments del telespectador, de l'altra, es vol mostrar el que els terroristes han comès realment."

ASSUMPCIÓ DE LA ASIMETRIA PERIODÍSTICA

En una anàlisi titulada "Els morts sense rostre del World Trade Center", el periodista Michel Guerin, especialista en imatge en el diari francès *Le Monde*, constata la paradoxa: «5.550 persones haurien mort o desaparegut en la jornada negra de l'11 de setembre (...) però no ha aparegut cap imatge, o gairebé cap, dels cadàvers en la televisió, ni s'ha publicat a la premsa» (21 de setembre de 2001). Un pudor de geometria variable, segons Dominique Wolton, director d'investigació al Centre Nacional d'Investigació Científica (CNRS), citat pel diari francès *Libération* (19 de setembre de 2001). «Això hauria de donar una gran lliçó de modèstia als

mitjans occidentals, que no dubten a ensenyar massacres quan es produeixen a Rwanda», afegeix. Altres, com l'historiador especialista en imatge, Marc Ferro, no veuen en això res sorprenent: «Durant els conflictes, mai s'ensenyen els morts propis, sinó els de l'adversari. Els nord-americans volen limitar la imatge del traumatisme que han sofert, de la

derrota, de l'afrenta i la mortificació». Per primera vegada des de la guerra del Vietnam els directius dels mitjans de

Les televisions i USA Today van optar pel patriotisme abans que la reflexió

comunicació (en especial els de les televisions) van haver de decidir entre informació i patriotisme i, en essència van escollir aquest últim. Un patriotisme que, passat el primer moment, va acabar escindint la premsa. Segons Mercedes Udina, periodista experta en premsa nord-americana, "ha quedat clara la diferència entre les mitjans de comunicació massius i els d'elit. Les televisions i capçaleres com el USA

Today han continuat en aquesta línia d'exaltació patriòtica sense reflexió mentre altra premsa escrita, mitjans de gran tradició crítica com el *NY Times* o el *New Yorker*, volien trobar i donar explicacions, i han aconseguit mantenir la llibertat de premsa, tot i que només arriben a les elits”.

LA UNIÓ PATRIÒTICA

Els primers dies els editorials dels mitjans de comunicació van ser de caràcter valoratiu, fins a límits insospitats. També van aparèixer els ja célebres comunicats de les cadenes pactant l'autocensura (com la llista de cançons sobre les quals pesava la suggerència de prohibició, entre les quals es trobava "Imagine" de John Lennon). I molts personatges públics es volcaren en donar suport el sentiment nacional; David Letterman fins i tot va oferir-se com a voluntari i la majoria dels presentadors estrella de la televisió va afirmar que ells "eren nord-americans abans que periodistes".

LA VEU SILENCIADA DE L'ENEMIC

Una altra decisió molt comentada de l'administració nord-americana ha estat l'intent de les autoritats de prohibir, a finals de setembre, la difusió d'una entrevista amb el cap suprem dels talibans, el *mulà Omar*, a l'emissora de ràdio Voice of America (VOA). Aquesta emissora, que emet els seus programes a més de cinquanta països del món, està finançada pel Congrés, amb l'objectiu "d'explicar Amèrica al món". Però gaudeix d'una gran llibertat editorial. Claude Porsella, cap del servei en llengua francesa de VOA, ha precisat el contingut de l'entrevista que provocà la ira de les autoritats: «Un dels meus col·legues del servei en llengua pashtu havia aconseguit una entrevista amb el *mulà Omar*. VOA no va pensar mai en emetre la totalitat de l'entrevista, que formava part d'un reportatge més general que incloïa, igualment, intervencions de l'administració nord-americana, l'anàlisi d'un expert en l'Islam i les posicions de l'Aliança del Nord. El *mulà Omar* es declarava convençut que Bin Laden no podia estar darrera dels atemptats. El Departament d'Estat, que forma part del consell d'administració de VOA, demanà a la resta de membres que no autoritzessin l'emissió d'aquesta entrevista.

«Voice of America no és la veu del *mulà Omar* ni dels talibans”, es justificà un responsable nord-americà. Resultaria inapropiat gastar diners dels contribuents en difondre els comentaris del cap

del moviment que protegeix els terroristes responsables dels atacs de l'11 de setembre.”

“Aquesta decisió

provocà una gran consternació entre els periodistes de VOA, declara Porsella. El director d'informació protestà i més de cent cinquanta periodistes firmaren una petició. Després d'aquesta mobilització, i davant l'aldarull que va provocar l'incident a la premsa, Voice of America, que en un primer moment havia renunciat a difondre l'entrevista, finalment la va fer pública el 25 de setembre. “Hem guanyat la batalla”, va dir Claude Porsella, “però dubto molt que la història acabi aquí. Probablement rodaran caps”. Gràcies a aquesta polèmica, els periodistes de

VOA van poder constatar la solidaritat dels seus col·legues dels grans mitjans, especialment dels escrits. Així, des del

El Departament d'Estat intentà censurar una entrevista al *mulà Omar*

començament de l'afer, l'influent *The Washington Post* va posar les seves pàgines a disposició dels periodistes de l'emissora. Més tard, un editorial deixava clara la postura del diari: “Els responsables dels mitjans han de resistir-se a aquest instint de censura i d'autocensura abans de què s'exerceixi i no després. Sovint ens diuen que la millor manera de guanyar als terroristes és defensant les llibertats d'aquest país. Aquestes llibertats inclouen igualment el respecte del

dret dels nordamericans a escoltar comentaris que poden molestar alguns d'ells, i informacions que els permeten

conèixer millor l'enemic.”

Els presentadors, corresponals i enviats especials que la cadena de televisió nord-americana CNN a l'Afganistan han rebut de la seva direcció instruccions molt precises sobre com

Un manual de la CNN explicava com s'havia d'explicar el conflicte

Els atacs varen iniciar una monopolització de la informació entorn aquells fets

realitzar la seva cobertura i quin ha de ser el missatge de fons que cal transmetre al televident. En elles es mencionen particularment les cròniques provinents de l'interior d'Afganistan. El manual insisteix especialment perquè les cobertures televisives

La majoria dels grans diaris han criticat el tractament informatiu de les televisions

no facin èmfasi en les víctimes civils innocents dels bombardejos aliats de l'Afganistan, ni en les penúries que viu la seva població, i que aquestes es contraposin sempre amb l'atemptat contra les Torres Bessones que va donar lloc a les actuals represàlies. El missatge íntegre diu: "Al mateix temps que obtenim la informació, sigui pels

nostres mitjans o procedent dels corresponents que la cadena Al-Jazira té a l'interior de l'Afganistan hem d'assegurar-nos de no donar la sensació de ser poc crítics i que només informem des d'una perspectiva o posició pròpia dels talibans. (...) Per això tots els reportatges que procedeixin de l'interior de l'Afganistan hauran d'anar acompanyats pels nostres lemes amb comentaris en la línia dels que segueixen: Hem de recordar que les accions americanes són en resposta del atac terrorista que va causar la mort de gairebé cinc mil persones als Estats Units (només es van trobar poc més de tres mil). El presentador podria fins i tot recordar, si és rellevant per al reportatge, que el Pentàgon ha insistit que els talibans continuen acollint terroristes i que existeixen informes que

asseguren que les forces talibanes s'amaguen en àrees poblades i utilitzen civils com a escuts humans. Encara que això pot arribar a semblar un mica repetitiu, és molt important que ens assegurem que aquesta menció es faci en totes i cadascuna de les notícies."

VALORACIÓ GENERAL

Però hi ha altres factors professionals que també cal tenir en compte. La crisi de les cadenes

informatives en els darrers anys n'és un d'ells. Després de la guerra del Golf es va produir un desinterès del públic per la

informació de política internacional i la caiguda d'audiència dels programes informatius va esdevenir imparabile, portant a importants retallades de personal. Per això molts dels periodistes que van cobrir el conflicte eren inexperts o *free-lance* amb coneixements dubtosos respecte al tema segons va explicar Martin Kalb,

un veterà periodista. El problema, Segons Kalb, és que la tensió informativa de la guerra no durarà sempre i les cadenes tornaran a oferir informació lleugera desmantellant els equips periodístics "seriosos" capaços d'afrontar la informació d'un món tan complex com el nostre.

Aquesta sensació de divorci entre l'opinió pública i els mitjans també es va produir entre la premsa escrita i les grans cadenes televisives. *The Wall Street Journal*, *The New York Times* o fins i tot el més oficialista *Washington Post* porten tot aquest any criticant la línia informativa de la televisió, especialment arran del primer aniversari dels atacs. En una conferència del News World celebrada a Barcelona el passat mes de novembre, les crítiques cap al treball de les televisions van arribar de tot arreu. Toni Burman, redactor en cap de la CBC canadenca, va afirmar en relació a la cobertura de la BBC i la de les cadenes nord-americanes: "Semblaven dues guerres totalment diferents. La BBC va incidir en qüestions humanitàries, mentre que la NBC, ABC y CBS només donaven les rodes de premsa del

El diferent tractament a EEUU i Europa ha afectat el suport a l'acció militar

El patriotisme també s'ha pogut veure en els mass media

Pentàgon". Aquesta diferència de tractament va tenir un impacte directe en el suport a l'acció militar. Mentre que en els EUA el suport a la guerra al final de la campanya era de més del 90%, al Regne Unit només un 53 % li donava suport mentre un 62% està convençut que el govern els ha amagat informació.

Les televisions s'alimenten de la gran masa de població de classe mitjana. La lluita per esgarrapar audiència i també el sensible accionariat de les cadenes fan que la televisió nord-americana es vegi "abocada" a satisfer aquesta mena d'anàlisi primària. "El nostre objectiu és informar de l'esforç nord-americà a la guerra i això és el que els nostres espectadors esperen de nosaltres" va afirmar Bill Weatley, vicepresident de la NBC. El president de la CNN internacional Chris Cramer intentava al simposi de Barcelona resumir els problemes de les televisions: Els periodistes nord-americans es troben en una situació difícil, ja que han de situar la informació dins el seu context, fer-la

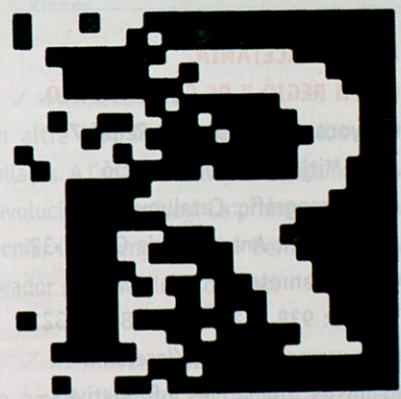
comprensible a l'audiència i alhora escoltar el seu govern. Molts han tingut conflictes d'imparcialitat".

Casos com el de l'àntrax, els detinguts per tota Amèrica sense judici o les condicions de Guantánamo, les declaracions dels funcionaris del

FBI i la CIA i els editorials de la premsa cada vegada mes crítics amb l'actuació de l'Administració Bush dibuixen un panorama

diferent del que hem vist a la premsa nord-americana. Els mitjans seguiran investigant a fons sobre l'11-S perquè no poden permetre que un dels milers d'*outsiders* d'Internet aixequi una gran història amb noves revelacions sobre el tema. El segon any després dels atacs serà sens dubte el de la investigació i la reflexió. Distorsionada, això sí, per l'espectacle de color verd de les imatges de la CNN en el probable proper atac a l'Iraq.

El segon any després dels atacs serà el de la investigació i reflexió

**FUNDACIÓ
CATALANA
PER A LA
RECERCA**

FUNDACIÓ CATALANA PER A LA RECERCA

*Pg. Lluís Companys, 23
08010 Barcelona
Tel. 93 268 77 00
Fax 93 268 37 68*

www.fcr.es